

دوفصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره اول (پیاپی ۲۲)، بهار و تابستان ۱۳۹۹

صص ۲۳۹-۲۱۳

جایگاه و اهمیت دیپلماسی عمومی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران

DOR:20.1001.1.23225580.1399.10.1.7.8

نوع مقاله: پژوهشی

ناصرعلی منصوریان^۱، عزت‌الله اکبری تالارپشتی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۳۰

چکیده

یکی از شاخصه های دیپلماسی عمومی، افزایش اعتماد عمومی به نقش پارلمان در حوزه سیاست خارجی است. عناصری چون صداقت، رعایت ارزش ها و شفافیت عملکرد نمایندگان، اعتماد عمومی به قانون گذاران را افزایش می دهد. توجه به عناصر دیپلماسی عمومی، نفوذ قدرت نرم حاکمیت در هر دو بعد داخلی و خارجی را تقویت می کند. مقصود از منابع نرم افزاری قدرت، آن طیف از منابع قدرت اند که در نهایت استعداد و توان جذب بازیگر را شکل می دهد و جذابیت و پذیرش اقناعی سیاست های حاکمیت از طرف بازیگران داخلی و خارجی را افزایش می دهد. در این چارچوب، دیپلماسی عمومی پارلمانی بیشتر بر جنبه های هویتی و نرم افزاری قدرت تأکید دارد. این نوشتار که با بهره گیری از روش توصیفی تحلیلی به رشته تحریر درآمده است، تلاش دارد نقش قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران در سیاست خارجی را آن گونه که هست و آن چه که باید باشد را با توجه به هدف اصلی سیاست خارجی که همان تأمین منافع و امنیت ملی است، مورد بررسی قرار دهد. یافته های تحقیق نشان می دهد که با توجه به وسعت و دامنه موضوعاتی که در روابط دوجانبه یا چند جانبه جمهوری اسلامی ایران در نظام بین الملل در جریان است، در کنار دولت و نهادهای سیاسی وابسته، قوه مقننه توانسته است از طریق دیپلماسی عمومی - پارلمانی در حل و فصل مسائل بین المللی و توسعه روابط، نقشی اساسی و بی بدیل ایفا نماید.

واژه‌گان کلیدی: دیپلماسی پارلمانی، سیاست خارجی، مجلس شورای اسلامی، دیپلماسی عمومی، گروه‌های دوستی پارلمانی.

۱- دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
mansourian@atu.ac.ir

۲- دانشجوی دکتری حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

مقدمه

دیپلماسی عمومی پارلمانی از ابزارهای نوین تأمین منافع و ملاحظات کشورها در نظام بین‌الملل محسوب می‌شود. به همین دلیل تمایل برای توسعه و تقویت آن در کشورها و مناطق مختلف به طور روزافزونی افزایش پیدا کرده است (حسینی، ۱۳۹۰: ۱۷). از آنجا که پارلمان‌ها به عنوان نمایندگان جوامع، نقش بازوی قدرتمند مردم در حوزه مسائل ملی در صحنه‌های داخلی و خارجی را برعهده دارند، می‌توان دیپلماسی پارلمانی را برجسته‌ترین نوع مشارکت ملت‌ها در مسائل بین‌الملل برشمرد (محمدیان، ۱۳۹۳: ۱). اکنون این مسأله به رسمیت شناخته شده است که دیپلماسی پارلمانی بخش مهم و مؤثری از دیپلماسی عمومی یک کشور به حساب می‌آید. امروزه در بسیاری از کشورها موضوع تخصیص ظرفیتهای مناسب دیپلماسی پارلمانی به طور خاص در دستور کار قرار گرفته است. به همین ترتیب در جمهوری اسلامی ایران نیز موضوع فعال‌سازی نهاد پارلمان در فعالیتهای دیپلماتیک در سالهای اخیر مورد توجه قرار گرفته است (حسینی، ۱۳۹۰: ۱۷-۱۲).

در دنیای امروز، جامعه بشری به نقطه‌ای رسیده است که ناچار به همگرایی و همکاری تنگاتنگ در همه زمینه‌هاست؛ موضوعاتی از قبیل محیط زیست، رسانه، ورزش و فرهنگ نمی‌تواند صرفاً داخلی تلقی گردد، بلکه همکاری با سایر ملل را ایجاب می‌کند. نقش برجسته افکار عمومی در سیاست خارجی، سطح دیپلماسی عمومی پارلمانی را نسبت به دیپلماسی رسمی به نحو قابل ملاحظه‌ای ارتقا می‌دهد. دیپلماسی پارلمانی، تعمیق نظارت مجالس قانونگذاری بر فعالیت‌های فرامرزی دولت متبوع و مشارکت در فرآیند تصمیم‌سازی بین‌المللی در راستای حفظ منافع ملی است (Weisglas, & de Boerb, 2007: 93).

این که برخی مخالفان ورود پارلمان به حوزه روابط خارجی بیان می‌دارند که با ورود پارلمان‌ها به سیاست خارجی در مواقع بحران‌ها سرعت عمل تصمیم‌گیری کاهش می‌یابد یا به دلیل ماهیت کار نمایندگان ممکن است اطلاعات محرمانه نشت پیدا کند بی‌مورد است، زیرا قرار نیست دیپلماسی پارلمانی مانعی برای وزارت خارجه باشد بلکه تقویت‌کننده و مکمل آن است (دلاورپور اقدم و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۴۰۹). به رغم اهمیت بالا و وجود همه ظرفیتهای قانونی، به نظر نگارنده، مجلس شورای اسلامی در برخی مقاطع، نقش شایسته در حوزه سیاست و روابط خارجی نداشته است.

مفهوم دیپلماسی پارلمانی به عنوان شاخه‌ای از دیپلماسی عمومی

دیپلماسی پارلمانی به مجموعه ساز و کارها و تدابیری اطلاق می‌شود که نمایندگان پارلمان‌ها برای نقش‌آفرینی در عرصه روابط خارجی به کار می‌بندند. انجمن حقوقدانان آمریکا، دیپلماسی پارلمانی را در شمول دیپلماسی سازمانی تعریف می‌کند که در آن قانون‌گذاران برنامه‌ریزی می‌کنند تا از ظرفیت سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و جهانی برای مقابله با دغدغه‌های مشترک گام بردارند. دیپلماسی پارلمانی به همراه دیپلماسی فرهنگی و رسانه‌ای سه رکن مهم دیپلماسی عمومی‌اند (Beetham, 2006:6). به دلیل اهمیت دیپلماسی عمومی وزارت خارجه آمریکا و انگلیس و استرالیا هر کدام واحدی تشکیلاتی ویژه دیپلماسی عمومی را در وزارت یادشده دایر کرده‌اند (دلاورپور اقدم و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۴۰۸).

دیپلماسی پارلمانی را می‌توان نوعی از دیپلماسی دانست که هم جنبه دیپلماسی رسمی دارد و هم جنبه دیپلماسی عمومی و نقش اول را در این نوع دیپلماسی نخبگان یک کشور ایفاء می‌نمایند.

اهمیت دیپلماسی پارلمانی

اصولاً دولت‌ها در گذشته در قبال ورود دیگر نیروهای سیاسی به عرصه دیپلماسی مقاومت می‌کردند و آن را موجب بی‌نظمی و اختلال در سیاست خارجی می‌دانستند، اما قدرت مردم در عرصه سیاست و گسترش رسانه‌های جمعی و حضور فعال نمایندگان ملت در عرصه‌های سیاست خارجی و داخلی و مسائل مهم بین‌المللی مانند حقوق بشر و جنگ و صلح زمینه ظهور دیپلماسی عمومی را فراهم کرده است. همچنین محدود بودن دولت‌ها در سیاست خارجی و تعمیق نظارت مجلس بر فعالیت‌ها و سیاست خارجی دولت، ضرورت گسترش دیپلماسی پارلمانی را بیشتر نمایان ساخت.

اجمالاً ضرورت دیپلماسی پارلمانی را می‌شود در حوزه‌های ذیل بیان نمود:

- پیگیری نیمه رسمی سیاست خارجی دولت‌ها
- تقویت مجامع پارلمانی منطقه‌ای و بین‌المللی
- گسترش همگرایی بین کشورها
- همکاری سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای
- کنفرانس رؤسای مجالس جهان
- مجمع مجالس آسیایی
- پارلمان اروپا (Malamud & Stavridis, 2011).

امروزه در میان صاحب‌نظران اجماع قابل تأیید ایجاد شده است مبنی بر اینکه دیپلماسی پارلمانی به عنوان ابزاری مؤثر و جدید می‌تواند در پیشبرد منافع ملی کشورها و کاهش هزینه‌های اقدامات دولت‌ها در حوزه سیاست خارجی کارآمد باشد (Fiott, 2011: 1-9).

به همین دلیل در بسیاری از کشورها تمایل فزاینده برای فراهم کردن مقدمات توسعه نقش و نفوذ بین‌المللی پارلمانها ایجاد شده است (Alger & Kille, 2014: 71).

گسترده‌گی ارتباطات بین‌المللی به گونه‌ای است که دیپلماسی رسمی دولتی پاسخگوی نیاز دولت‌ها و ملت‌ها در این عرصه نمی‌باشد و لذا دیپلماسی پارلمانی می‌تواند نقش مؤثری را در پر کردن خلاء و احیاناً ناکارآمدی دیپلماسی رسمی ایفاء نماید.

گسترده‌گی و پیچیدگی‌های مناسبات سیاسی در جهان امروز ایجاب می‌کند تا کشورها از همه ابزارها و نهادهای دولتی و غیردولتی خود برای بیان دیدگاهها و تأمین منافع ملی در عرصه‌های مختلف استفاده نمایند. یکی از این ابزارها و ارکان مهم و اساسی، پارلمان کشورها هستند که برای حل مسائل و مشکلات دو یا چند جانبه و حل معضلات بین‌المللی وارد عرصه می‌شوند. به همین واسطه و با درک برخی چالشها و نقاط ضعف و قوت دستگاه دیپلماسی در سیاست خارجی، فعال کردن ظرفیتهای پارلمان اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. این اقدام منافاتی با سیاستهای کلان یک کشور ندارد؛ زیرا با توجه به جایگاه قانون اساسی و نقش بی‌بدیل ولایت فقیه و رهبری کشور، در مواضع کلان و اصولی بین‌مجلس و دولت اختلاف و تفاوتی نیست، بلکه در استفاده از تاکتیکها، روش‌ها و فعال کردن نهادهای متناظر در کشورها، به ویژه مجلس شورای اسلامی و دیپلماسی پارلمانی، تفاوتی دیده می‌شود. در نتیجه می‌توان اذعان داشت که دیپلماسی پارلمانی بستر و گام مؤثری در توسعه روابط فیمابین با سایر کشورها خواهد بود (دیوسالار، ۱۳۹۲: ۲).

مهمترین ویژگی دیپلماسی پارلمانی این است که می‌تواند فارغ از ملاحظات و پروتکل‌های بین‌دولت‌ها عمل کند. ظهور و بروز دیپلماسی پارلمانی در عرصه تعاملات بین‌المللی و منطقه‌ای و کشورهای اسلامی و به‌خصوص همسایگان فرصت‌های زیادی را برای کشور ما به وجود

می‌آورد. دیپلماسی پارلمانی می‌تواند به خوبی خلأها و کمبودهای دیپلماسی رسمی کشور را تحت پوشش قرار دهد. گستردگی و پیچیدگی‌های مناسبات بین‌المللی و استقبال ملت‌ها و دولت‌ها از مواضع انقلابی و حق طلبانه و استکبار ستیزی جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های منطقه‌ای و بین‌الملل ایجاب می‌کند که ایران در حد گسترده از ظرفیت دیپلماسی پارلمانی خود استفاده نماید. دیپلماسی پارلمانی پویا و فعال یکی از عناصر کلیدی بهبود پایگاه بین‌الملل هر کشوری محسوب می‌شود (سیف زاده، ۱۳۸۷: ۱۴۱).

دیپلماسی پارلمانی چیزی فراتر از همکاری پارلمانی بین کشورهاست. دیپلماسی پارلمانی در دو مقوله کلی فعالیت‌های بین‌الملل نهادهای پارلمانی ملی و نهادهای فراملی پارلمانی تقسیم می‌شوند؛ زیرا افزایش حوزه عملکرد و نفوذ مجالس کشورها سبب شده است که حیطه‌ها و مسائل جدید از جمله در مورد مسائل بین‌المللی مورد تأکید قرار گیرند و این امر سبب شده که پارلمان‌ها در حوزه‌هایی که تاکنون در انحصار دولتها بوده است ورود پیدا کرده از سوی دیگر افزایش تقاضا جهت تأثیرگذاری افکار عمومی داخلی در مسائل بین‌الملل و افزایش حساسیت مردم کشورها نسبت به پدیده‌های جهانی و منطقه‌ای سبب شده است که پارلمانها که برآمده از افکار عمومی و نظر مردم اند نسبت به این مسأله توجه خاص نشان داده و برای اثرگذاری بیشتر فعال شوند (مهری گو و امیری، ۱۳۸۸: ۱۱).

صاحب‌نظران امروزه به این باور رسیده‌اند که پدیده جهانی شدن، ضرورت ورود دیپلماسی پارلمانی را در مناسبات بین‌المللی حتمی نموده است. مسائل فرامرزی و فراملی که به تغییر ساختارهای بین‌المللی مرتبط است این نگاه را تقویت کرده است که روابط دولت‌ها بیشتر از پیش نیازمند کنترل و نظارت پارلمان‌هاست و اینکه دولت‌ها همانند گذشته نمی‌توانند

نقش روابط خارجی را به تنهایی و به صورت محرمانه بر عهده بگیرند) Stavridis, (2006:5-6).

در دیپلماسی پارلمانی مجالس قانونگذاری با رویکرد دیپلماسی تقنینی پیش‌دستانه می‌تواند آستانه مقاومت ملی در برابر برخی تهدیدات نوظهور را تقویت کنند. رایزنی‌های دو جانبه یا چند جانبه هیأت‌های پارلمانی نقش مؤثر را در ایجاد نهادهایی که نیاز آنها احساس می‌شود ایفا کند. قانونگذاران به دلیل ایفای وظایف نمایندگی از تحرک بالاتری در قیاس با نمایندگان دولت‌ها برخوردارند و ارتباطاتی که از طریق نمایندگان با سایر دولت‌ها برقرار می‌شود، ممکن است برای سفرها هم امکان‌پذیر نباشد (دلاورپور اقدم و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۴۰۹).

مجلس شورای اسلامی با هدف حضور فعال در عرصه بین‌المللی جهت تأمین منافع ملی لازم است با مشارکت فعال خود در اتحادیه‌های پارلمانی همسو مانند اتحادیه بین‌المجالس کشورهای اسلامی و مجمع مجالس آسیایی نسبت به تبیین مواضع جمهوری اسلامی و دفاع از حقوق ملت ایران با رویکردهای متفاوت با هر یک از اتحادیه‌ها اقدامات بایسته و شایسته را معمول دارد. با عنایت به اینکه مقر دبیرخانه اتحادیه مجالس عضو سازمان همکاری‌های اسلامی در تهران واقع شده است به دلیل تعداد اعضاء و عضویت کشورهای همسایه، ظرفیت بسیار خوبی را برای توسعه روابط دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی ایجاد کرده است تا در فرآیند تقویت منطقه‌گرایی و کاهش اختلافات در میان امت اسلامی نقش برجسته‌ای را ایفاء نماید.

تکیه بر هویت اسلامی سازمان همکاری اسلامی و پرهیز از فرقه گرایی و نژادگرایی علاوه بر تقویت کارآمدی این اتحادیه موجب تقویت نقش این سازمان در اتحادیه بین المجالس نیز خواهد بود.

با توجه به اهمیت و جایگاه دیپلماسی پارلمانی، فعالیت دیپلماتیک در میان پارلمان ها رو به افزایش است و دلیل اصلی آن می تواند در موارد ذیل خلاصه شود:

- ۱- ضرورت نظم جهانی جدید پس از جنگ سرد و تحولات سریع بین المللی
  - ۲- همگرایی منطقه ای جهت تأمین منافع ملی
  - ۳- جلوگیری از اقدامات خودسرانه دولتها و هزینه آفرینی آنها
- خاطرنشان می سازد هدف از گسترش دیپلماسی پارلمانی، جایگزین شدن دیپلماسی دولت ها نیست، بلکه به عنوان مکمل آن می تواند در تأمین منافع ملی به صورت نیمه رسمی و مسالمت آمیز ایفای نقش نماید.
- بازیگران دیپلماسی پارلمانی عبارتند از:

- نمایندگان
- پارلمان ها
- احزاب سیاسی

که به منظور تأمین منافع ملی و مردمی تر شدن دیپلماسی در عرصه بین المللی در سه سطح همسایگان، منطقه ای و بین المللی فعالیت دارند.

اتحادیه های پارلمانی

با ورود به هزاره سوم میلادی جایگاه کنشگران غیردولتی سرمایه اجتماعی و افکار عمومی در مختصات روابط بین الملل تقویت شده است. این امر موجبات افزایش اهمیت

پارلمانها، احزاب و سازمان‌های مردم‌نهاد در معادلات سیاست خارجی را فراهم و توجه دولت‌ها برای بهره‌گیری از فرصت‌های دیپلماسی عمومی را افزایش داده است (دلاورپورآقدم و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۴۰۸).

اتحادیه بین‌المجالس در سال ۱۸۸۹ توسط «ویلیام راندل کرم» از انگلستان و «فردریک پالی» از فرانسه در پاریس پایه‌گذاری شده است و هم‌اکنون دارای ۱۵۴ عضو اصلی و ۸ عضو همکار است. مقر اتحادیه در ژنو سوئیس قرار دارد، فعالیت‌های اتحادیه بین‌المجالس در شش گروه جغرافیای سیاسی تقسیم شده است و جمهوری اسلامی ایران در زیرمجموعه «گروه آسیا-پاسیفک» می‌باشد که مقر آن در آنتاریو کانادا قرار دارد (تقی‌طالبی، ۱۳۸۷: ۱۲).

تجربه غربی‌ها در استقرار نظام‌های سیاسی مبتنی بر احزاب موجب شده است که پارلمان اروپا در سال ۱۳۵۲ تأسیس و فعالیت خود را به صورت مجمع عمومی آغاز کرده است و اولین دوره انتخابات پارلمان اروپا در سال ۱۹۷۹ برگزار شد و حداکثر تعداد اعضای آن نیز ۷۳۶ نفر تعیین شده است. ریاست پارلمان دو سال و نیم بوده و دارای چهارده معاون است. پارلمان اروپا با تشکیل کمیته‌های تحقیق بر امور محوله نظارت می‌نماید.

در نظام سیاسی آمریکا، رئیس‌جمهور حق ارائه لایحه به کنگره را ندارد و انتصاب وزراء نیز نیاز به رأی اعتماد کنگره ندارد و تمام سازوکارها بدین گونه است که کنگره می‌تواند رئیس‌جمهور و وزراء را به کمیسیون‌های کنگره احضار و نظرات آنها را در امور مختلف استماع کند. در سیاست خارجی نیز همین گونه است. جلسات استماع کمیسیون‌های کنگره در تعیین و ریل‌گذاری سیاست خارجی ایالت متحده آمریکا نقش به‌سزایی دارد.

مجلس شورای اسلامی نیز می‌تواند بر همین مبنا با مقامات و سناتورهایی که شرارت کمتری را نسبت به ایران قائل هستند از طریق کشورهای دوست و یا سازمان ملل وارد تعامل شده و مواضع برحق ایران و شرارت‌های مقامات آمریکا را گوشزد نماید. مهمترین سازمانها و اتحادیه‌های بین‌المجالس منطقه‌ای در قاره آسیا، اروپا، آمریکا و آفریقا عبارتند از:

۱. شورای رؤسای مجالس کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس:

رؤسای پارلمان ۶ کشور قطر، عمان، کویت، بحرین، امارات و عربستان این شورا را تشکیل می‌دهند.

۲. اتحادیه پارلمانی کشورهای حوزه آند: این اتحادیه شامل پارلمانهای چهار کشور

پرو، اکوادور، کلمبیا و بولیوی اعضای مرکوسور، یعنی کشورهای آرژانتین، برزیل، پاراگوئه و اروگوئه. جامعه‌ی کشورهای حوزه‌ی آند در حال تبدیل شدن به دو بلوک مهم اقتصادی در آمریکای جنوبی‌اند.

۳. مجمع پارلمانی همکاری اقتصادی دریای سیاه: این مجمع معروف به پابسک

است که اعضای آن را مجالس قانونگذاری جمهوری آلبانی، مجلس ملی ارمنستان، مجلس ملی جمهوری آذربایجان، مجلس ملی جمهوری بلغارستان، مجلس فدرال و دوما روسیه، مجلس ملی ترکیه، مجلس جمهوری صربستان، پارلمان رومانی، پارلمان جمهوری مولداوی، پارلمان یونان، پارلمان گرجستان تشکیل می‌دهند.

۴. مجمع پارلمانی کشورهای حوزه دریای مدیترانه: این مجمع به عنوان عضو

ناظر سازمان ملل متحد، همکاری‌های نزدیک و فشرده‌ای با سازمان‌های بین‌المللی سازمان ملل متحد برقرار کرده است.

۵. **کنفرانس پارلمانی کشورهای حوزه دریای بالتیک:** ۱۳ پارلمان ملی و ۲ اتحادیه پارلمانی اطراف حوزه بالکان در این کنفرانس عضویت دارند مجمع فدرال روسیه، استونی، جزایر فارو، دانمارک، فنلاند، جمهوری فدرال آلمان، سوئد، نورژ، لهستان، لتونی، لاتویا، ایسلند، گرینلند و مجمع پارلمانی شورای اروپا و مجمع پارلمانی موسسه امنیت و همکاری در اروپا اعضای کنفرانس پارلمانی کشورهای حوزه بالتیک را تشکیل می‌دهند.

۶. **مجمع قانونگذاری شرق آفریقا:** نمایندگان پارلمانهای جمهوری اوگاندا، جمهوری کنیا، جمهوری بروندي و جمهوری رواندا اعضای مجمع قانونگذاری شرق آفریقا را تشکیل می‌دهند.

۷. **اتحادیه بین‌المجالس آمریکای مرکزی یا پارلاس:** این اتحادیه رکن پارلمانی اتحادیه ادغام اقتصادی آمریکای مرکزی است. پارلمانهای گواتمالا، السالوادور، هندوراس، نیکاراگوئه، جمهوری دومینیکن و پاناما این اتحادیه را تشکیل می‌دهند. مکزیک، ونزوئلا و پرتوریکو نیز از اعضای ناظر آن را تشکیل می‌دهند (حسینی، ۱۳۹۴: ۱۶-۲).

۸. **"مجمع پارلمانی ناتو:** مجمع پارلمانی ناتو در سال ۲۹۵۵ به عنوان نهاد مشورتی سازمان پیمان آتلانتیک شمالی ایجاد شد. اعضای ناتو در سال ۱۹۶۷ از دبیرکل خواستند راهکارهای تقویت روابط با پارلمانهای عضو را بررسی کند. با فروپاشی دیوار برلین در اواخر دهه ۱۹۸۰ دامنه اعضای این مجمع به پارلمانهای آسیای میانه و اروپای شرقی نیز گسترش یافت. موضوعات مرتبط با ایران در گروه ویژه مدیترانه و خاورمیانه بررسی می‌شود. دستور کار گروه ویژه مدیترانه و خاورمیانه مجمع پارلمانی ناتو در سال ۲۰۱۳ نیز بررسی چالش ایران و امنیت جهانی و خاورمیانه بود. در اجلاس مذکور سیاست‌های هسته‌ای ایران مهم‌ترین تهدید صلح و ثبات منطقه ای معرفی شد (حسینی، ۱۳۹۵: ۱۰).

ابزارهای دیپلماسی پارلمانی

ابزار دیپلماسی به دو بخش ابزارهای دیپلماسی مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند:

الف) دیپلماسی مستقیم:

در دیپلماسی پارلمانی مستقیم، نمایندگان مجلس بدون واسطه و به صورت مستقیم در عرصه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی ایفای نقش می‌کنند (به نقل از دلاورپور اقدم، معادی رودسری، ۱۳۹۴: ۲۹۲) که مهم‌ترین آن عبارتند از:

۱. **رایزنی‌های دیپلماتیک رئیس مجلس شورای اسلامی:** رؤسای پارلمان‌ها به دلیل برخوردار بودن از جایگاه سیاسی-حقوقی قابل ملاحظه و تأثیرگذاری بر اکثریت نمایندگان، رسالت مهمی را در جهت‌گیری دیپلماسی پارلمانی برعهده دارند. به ویژه اگر رئیس پارلمان در حوزه‌های روابط خارجی و امنیت بین‌الملل دارای سوابق اجرایی باشد، نقش آفرینی‌اش در حوزه دیپلماسی پارلمانی پررنگ‌تر خواهد بود. اتحادیه بین‌المجالس دنیا، «کنفرانس روسای پارلمان‌های دنیا»، مجمع مجالس آسیایی و اتحادیه بین‌المجالس کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اسلامی از مهم‌ترین سازمان‌های بین‌المللی پارلمانی هستند که ریاست مجلس شورای اسلامی در قالب مذاکرات سران یا رایزنی در حاشیه اجلاس، به توسعه دیپلماسی پارلمانی کمک می‌کند.

۲. **اعزام هیأت‌های پارلمانی:** مجلس شورای اسلامی گاهی به منظور مشارکت فعال در رویدادهای سیاست خارجی، هیئت‌های پارلمانی را به سایر کشورها اعزام می‌کند. در بیشتر مواقع، هیئت‌های مذکور از طرف کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی اعزام می‌شوند.

۳. **صدور بیانیه های پارلمانی:** یکی از اهرم های نمایندگان برای موافقت یا مخالفت با یک تصمیم سیاسی یا انتقال مواضع اکثریت مجلس در قبال موضوعی معین، صدور بیانیه های پارلمانی است. بیانیه های پارلمانی بیشتر بازتاب فضای روانی حاکم بر دیپلماسی پارلمانی است.

۴. **رایزنی های گروه های دوستی مجلس شورای اسلامی:** یکی از ظرفیت های مهم پیشبرد دیپلماسی پارلمانی، «گروه های دوستی پارلمانی» است. مطالعه تطبیقی کشورهای دارای نظام پارلمانی پیشرفته نیز نشان از این واقعیت دارد که جایگاه گروه های دوستی در این کشورها به صورت قاعده مندی تقویت شده است و بخش بسیاری از مأموریت پیشبرد دیپلماسی پارلمانی از طریق این گروه ها دنبال می شود.

ماهیت غیر رسمی گروه های دوستی پارلمانی، قدرت مانور دیپلماتیک نمایندگان در حوزه سیاست خارجی را افزایش داده است، زیرا برخی محدودیت های فراروی وزارت خارجه، برای آنان وجود ندارد. به همین دلیل در اکثر پارلمان ها، قانون گذارانی برای مدیریت این گروه ها انتخاب می شوند که از دانش، تجارب و ابتکارات فردی لازم برای ارتقای روابط با سایر پارلمان ها برخوردار باشند. از طرفی "قاعده مجاورت جغرافیایی" نیز در چینش این گروه ها لحاظ می شود، به طوری که کشورهای قرار گرفته در هر گروه از مجاورت سرزمینی و قرابت فرهنگی برخوردارند. موضوع تشکیل گروه های دوستی پارلمانی در دوره دوم مجلس شورای اسلامی ایران، پیشنهاد شد، در این دوره مجالس قانونگذاری برخی کشورهای نزدیک به جمهوری اسلامی ایران، پیشنهاد تشکیل گروه دوستی پارلمانی به مجلس شورای اسلامی ارائه دادند که به دلایل شناخت کم قانونگذاران از کار کرد این گروه ها، مشکلات ناشی از جنگ تحمیلی و کمبود امکانات اجرایی؛

تشکیل این گروه ها محقق نشد. و افزایش آنها از مجلس سوم شروع شد و بیشترین افزایش تعداد گروه های در مجلس ششم کلید خورد.

۵. رایزنی رؤسای فراکسیون های پارلمانی: دیپلماسی پارلمانی هنگامی از کارایی و اثرگذاری لازم برخوردار است که بتواند به پیشبرد دیپلماسی رسمی کشور کمک کند. در این میان یکی از عناصر دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران که در راستای تقویت منطقه گرایی مؤثر است، شناسایی منتهای گسترش روابط دیپلماتیک بین فراکسیون های مجلس شورای اسلامی با فراکسیون های پارلمانی کشورهای همسایه است.

۶. تشکیل کمیسیون های ویژه: یکی از اهرم های دیپلماسی پارلمانی مستقیم جمهوری اسلامی ایران، تشکیل کمیسیون های ویژه پیرامون موضوع های مرتبط با حوزه سیاست خارجی و امنیت ملی است که از مصادیق آن می توان به تشکیل کمیسیون ویژه بررسی برجام در مجلس نهم اشاره کرد.

۷. دیپلماسی تقنینی: منظور از «دیپلماسی تقنینی» یا «دیپلماسی قانون گذاری» تصویب طرح ها و لوایحی است که ظرفیت چانه زنی و قدرت مانور جمهوری اسلامی ایران در عرصه سیاست خارجی را تقویت می کند (دلاورپور اقدم، دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۴۱۴-۴۱۱)

ب. دیپلماسی غیر مستقیم:

مهم ترین عناصر دیپلماسی غیرمستقیم نیز عبارتند از:

۱. اختیارات ناشی از قاعده تبدیل:

براساس قاعده تبدیل، تمامی معاهدات و موافقت نامه های بین المللی دولت جمهوری اسلامی ایران هنگامی لازم الاجرا می شوند که به تصویب نمایندگان مجلس شورای اسلامی

برسند. بر همین اساس دو اصل (۷۷ و ۱۲۵) قانون اساسی در چارچوب قاعده تبدیل است. در اصل (۷۷) قانون اساسی تصریح شده است: «عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسند». در اصل ۱۲۵ قانون اساسی نیز صراحتاً آورده شده است: «امضای عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، موافقت‌نامه‌ها، و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس‌جمهور یا نماینده قانونی او است».

۲. نظارت بر عملکرد وزارت امور خارجه:

یکی از وظایف ذاتی پارلمان‌ها، تقویت فرآیند کنترل و نظارت بر رفتار وزارت امور خارجه است (به نقل از نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۴). سه مؤلفه نظارتی نمایندگان مجلس شورای اسلامی بر وزارت امور خارجه عبارت‌اند از: طرح سؤال از وزیر امور خارجه، استیضاح وزیر امور خارجه، تحقیق و تفحص از عملکرد نمایندگی‌های ایران در خارج از کشور براساس اصل ۷۶ قانون اساسی.

۳. جلسات مشترک کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی با نهادهای اجرایی ذی‌ربط:

برگزاری جلسات مشترک علنی و محرمانه کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی با مقام‌های عالی‌رتبه وزارت امور خارجه یا دستگاه‌های مسئول در عرصه سیاست خارجی، یکی از ابزارهای دیپلماتیک نمایندگان برای تأثیرگذاری غیرمستقیم بر سیاست خارجی است.

۴. حضور نمایندگان مجلس شورای اسلامی در هیأت‌های اعزامی از سوی وزارتخانه‌ها:

قاعدتاً این گونه است که در سفرهای دیپلماتیک وزیر امور خارجه یا سایر وزراء و مقامات عالی رتبه دولتی نمایندگان مجلس شورای اسلامی نیز حضور دارند و جهت انعکاس نظر احتمالی مجلس مورد مشورت قرار می‌گیرند." (دلاورپور اقدم، دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۴۱۵-۴۱۴)

الزامات دیپلماسی پارلمانی

- تخصص‌گرایی و هدفمند بودن در به کارگیری ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی
- تسلط و دانستن زبان
- وجود کمیته‌های مرتبط از کمیسیون‌های مختلف مجلس
- تعامل بین دستگاه‌های مرتبط با دیپلماسی پارلمانی
- پیگیری جدی مصوبات و موارد توافق شده
- تعامل و به کارگیری کارشناسان وزارت خارجه و متخصصین در حوزه پارلمان (دیوسالار: ۱۳۹۲، ۲)

ابعاد و ویژگی‌های دیپلماسی پارلمانی

دیپلماسی پارلمانی می‌تواند در حوزه ملی و فراملی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای ایفاء نقش نماید. جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با گسترش مناسبات دیپلماتیک با سایر کشورها از منافع ملی خود حفاظت نموده و جایگاه خود در منطقه و جهان را بهبود ببخشد. یکی از راهکارهای موجود در این زمینه تلاش برای توسعه دیپلماسی پارلمانی می‌باشد.

گسترش اعتمادسازی و همگرایی منطقه‌ای، کاهش تنش‌ها، دستیابی به الگو صلح پایدار و روان‌سازی دیپلماسی رسمی دولت می‌تواند از جمله مؤلفه‌های موفق دیپلماسی پارلمانی باشد.

نکته دیگر اینکه دیپلماسی پارلمانی می‌تواند انعکاس افکار عمومی و مجرای ارتباطی شهروندان کشورها باشد. در دیپلماسی پارلمانی شیوه‌های رسمی و غیر رسمی همزمان قابل اعمال بوده و حوزه نفوذ آن می‌تواند تمام مسائل بین‌المللی باشد.

جایگاه دیپلماسی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران

اعتمادسازی بین کشورها، کاهش تنش‌ها و تلاش برای دستیابی به صلح پایدار و استفاده حداکثری از ظرفیت دیپلماسی پارلمانی یکی از راهکارهای مهم گسترش همگرایی منطقه‌ای و اعتمادسازی بین کشورهاست.

دیپلماسی پارلمانی در نظام جمهوری اسلامی ایران ظرفیت کارآمد و مغفولی است که تاکنون استفاده چندانی از آن نشده است و در حقیقت برای استفاده از این ظرفیت، زیرساخت‌ها و ساز و کار لازم در کشور و مجلس فراهم نیست. فعال و به روز کردن این ظرفیت نیازمند بازتعریف و اصلاح برخی از ساختارها و فرآیندهای سیاست‌گذاری در مجلس شورای اسلامی است.

کاربردهای دیپلماسی عمومی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران

قرار گرفتن ایران در منطقه حساس خاورمیانه و حضور قدرت‌های بزرگ مثل آمریکا و متحدانش در این منطقه به دلیل غارت منابع انرژی و همسویی رژیم‌های دست‌نشانده آمریکا و انگلیس، در این منطقه از جغرافیای جهان و تعارضات این قدرت‌ها با جمهوری اسلامی ایران و ایستادگی ایران در مقابل سیاست‌های یک‌بام و دو‌هوای قدرت‌های بزرگ در خاورمیانه و

حوزه خلیج فارس، موجب شده است که جمهوری اسلامی ایران با گسترش مناسبات دیپلماتیک خود با سایر کشورها از منافع ملی خود محافظت نموده و به دنبال بهبود جایگاه خود در منطقه و جهان باشد. موفقیت در حوزه خلیج فارس و خاورمیانه، موفقیت در جهان است.

کاربرد دیپلماسی عمومی پارلمانی در حوزه های ذیل قابل طرح است:

- کارگروه های دوستی پارلمانی
- سفرهای هیأت پارلمانی
- توالی نیمه رسمی سیاست خارجی
- تکمیل کمبودهای دیپلماسی رسمی
- افزایش عقلانیت در سیاست خارجی
- کاهش هزینه در عرصه روابط خارجی
- افزایش همگرایی بین کشورها
- تصویب قوانین در جهت رفع دغدغه های مشترک
- هم افزایی در حوزه قوانین اسلامی
- تقویت مجامع پارلمانی
- حل و فصل مسالمت آمیز منازعات بین کشوری

از آنجا که اولویت جدی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، گسترش روابط با کشورهای همسایه است، دیپلماسی پارلمانی می تواند در پیشبرد این هدف بسیار مؤثر واقع شود. اشتراکات زیاد تاریخی، فرهنگی و دینی ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس و منافع سیاسی، اقتصادی این کشورها با یکدیگر، زمینه های همکاری بیشتری را در افق روابط با این کشورها می گشاید. دیپلماسی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران بستر و گام

مؤثری را در توسعه روابط دوجانبه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی میان ملت و دولت ما با برخی ملتها و دولتهای همسایه به وجود آورده است؛ به گونه‌ای که در سطح منطقه‌ای شاهد تقویت روابط با ارمنستان، عراق، روسیه، ترکیه و در سطح فرامنطقه‌ای با برخی کشورهای اروپایی و آسیای شرقی عضو اتحادیه بین‌المجالس می‌باشیم. اگر ظرفیتهای دیپلماسی پارلمانی در مقام عمل به منصفه ظهور برسد فرصتهای زیادی را در عرصه بین‌الملل و منطقه‌ای برای کشور ما بوجود می‌آورند. از زمانی که در حوزه روابط خارجی، تعاملات پارلمانی مبنای کار قرار گرفته است کمبودهای دیپلماسی رسمی با دیپلماسی پارلمانی تا حدودی جبران شده است و این شائبه که موازی کاری در عرصه سیاست خارجی به وجود آمده است را تداعی ننموده است. لذا ظرفیت سنجی و شناخت چالشهای دو یا چند جانبه فیما بین ایران و برخی کشورها که از مجاری دیپلماسی رسمی تا کنون به سرانجام نرسیده، از طرف مسؤولان مرتبط با دیپلماسی پارلمانی را طلب می‌نماید. نتیجتاً این که دیپلماسی پارلمانی از نوع ایرانی آن به کارگیری نمایندگان متخصص و آگاه از مسائل بین‌المللی که ایران به طور ویژه درگیر آن است و شناخت دقیق از روحیات طرف مقابل برای مرتفع نمودن مشکلات پیش رو را مدنظر قرار می‌دهد (دیوسالار، ۱۳۹۲: ۳).

در این میان نبود همسویی بین دیپلماسی رسمی و پارلمانی، کمرنگ بودن نقش کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی در فعالیتهای دیپلماتیک، قاعده‌مند نبودن فعالیتهای دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی، عدم ثبت و چابک نبودن و عدم مستندسازی و ثبت تجارب مرتبط با دیپلماسی پارلمانی، فقدان توسعه نظام‌مند احزاب و فراکسیونهای پارلمانی، نبود معاونت بین‌الملل در ساختار سازمانی مجلس شورای اسلامی، فقدان اساسنامه منسجم برای فعالیت گروههای دوستی و هیأت‌های دیپلماتیک پارلمانی، پایین بودن تعداد اتحادیه‌های پارلمانی منطقه و فقدان سند مشارکت راهبردی

بین وزارت امور خارجه و کمیسیون امنیت ملی تنها بخشی از مجموعه مواردی هستند که توانمندسازی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی را با چالش‌هایی مواجه ساخته‌اند (دلاورپور اقدم و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۱).

دیپلماسی پارلمانی انقلابی، فعال، استکبار ستیز و کششگر است. توسعه ظرفیت‌های دیپلماتیک پارلمانی یکی از مواردی است که هر از چندگاهی توسط مقامات جمهوری اسلامی ایران آن پرداخته می‌شود. یکی از ملزومات تعمیق دیپلماسی پارلمانی سازمانی شناسایی و اولویت بندی اتحادیه‌های پارلمانی و بررسی زمینه‌های همکاری مجلس شورای اسلامی با آنهاست. مهمترین هدف دیپلماسی پارلمانی سازمانی معاضدت به دیپلماسی رسمی کشور و تغییر اولویت‌های سیاست خارجی از مجاری اتحادیه‌های پارلمانی است (حسینی، ۱۳۹۵: ۱).

سوریه، مثالی عینی از نقش دیپلماسی عمومی پارلمانی در حل مشکلات بین‌المللی

"در جمهوری اسلامی ایران، رئیس مجلس شورای اسلامی در خصوص حل مسأله سوریه در قالب دیپلماسی پارلمانی، از طریق ملاقات با رئیس دومای روسیه و مذاکرات تلفنی با همتایان خود در سراسر جهان توانسته است در کنترل بحران سوریه نقش ایفا نماید. مجموعه اقدامات در حوزه سیاست خارجی دولت و دیپلماسی پارلمانی موجب شد تا حتی اکثر اعضای کنگره آمریکا با اقدام نظامی علیه سوریه مخالفت نموده و پارلمان انگلستان نیز دولت این کشور در حمله نظامی به سوریه را همراهی نکردند. از طرف دیگر دومای روسیه در خصوص حل بحران سوریه با تأکید بر نظارت بین‌المللی بر سلاحهای شیمیایی سوریه، موضع همراهی با جمهوری اسلامی ایران گرفته و از وقوع جنگ بزرگ در منطقه خاورمیانه پیشگیری شده است. (دیوسالار، ۱۳۹۲: ۳-۲)

آسیب شناسی دیپلماسی عمومی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران

۱- پایدار نبودن فعالیت های دیپلماتیک پارلمانی

عدم ثبت و ضبط فعالیت های دیپلماتیک و ناپایداری و مقطعی بودن آن موجب شد که دیپلماسی پارلمانی موفق نباشد.

۲- عدم وجود متولی برای فعالیت های دیپلماتیک پارلمانی

در مجلس شورای اسلامی متولی مشخصی برای دیپلماسی پارلمانی وجود ندارد.

۳- خلاء وجود معاونت بین الملل و دبیر کل پارلمانی

با تغییر رئیس و هیأت رئیسه در مجلس، دیپلماسی پارلمانی نیز دستخوش تزلزل می شود.

۴- عدم وجود کارشناسان و مترجمین با تجربه

عدم وجود کارشناسان و مترجمین مجرب را می توان یکی از مشکلات و معضلات مجلس شورای اسلامی در زمینه دیپلماسی پارلمانی محسوب کرد.

۵- ناهماهنگی گروه های دوستی و پارلمانی

یکی از آسیب های دیپلماسی پارلمانی، عدم هماهنگی بین گروه های دوستی است.

۶- فقدان تخصص گرایی

لحاظ نشدن تخصص نمایندگان در عرصه دیپلماسی و سیاست خارجی، نقطه ضعف در دیپلماسی پارلمانی است.

۷- نبود فعالیت های حزبی در مجلس

فقدان فعالیت های حزبی در پارلمان موجب می شود که نمایندگان مشارکت فعالی در دیپلماسی پارلمانی نداشته باشند.

نتیجه گیری

دیپلماسی پارلمانی می‌تواند در سیاست خارجی از جایگاه مهمی برخوردار باشد؛ اما در ایران از این ظرفیت غافلیم. در ایران غیر از سفرهای رسمی رئیس مجلس و سفرهای نه چندان هدفمند نمایندگان مجلس، از ظرفیت دیپلماسی پارلمانی استفاده چندانی نمی‌شود. در کشورهای پیشرفته به ویژه اروپا و آمریکا از ظرفیت لابی‌هایی که در پارلمانها شکل می‌گیرد و نیز نقش نمایندگان در رفع موانع دو یا چند جانبه و بین‌المللی و نیز تسهیل در اجرای توافقات در حد مطلوب استفاده می‌شود. در ایران برای دیپلماسی پارلمانی جایگاه حقوقی شفافی تعریف نشده و وزارت خارجه یکه تاز میدان است؛ با حداقل نتایج. به نظر می‌رسد مجلس شورای اسلامی با نوعی خود کم بینی مواجه است. همین ناباوری نسبت دیپلماسی پارلمانی موجب شده است تا دیپلماسی پارلمانی نتواند در کشور ما جایگاه خود را پیدا کند.

دیپلماسی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران می‌تواند بستر و گام مؤثری را در توسعه روابط دوجانبه سیاسی اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی میان ملت و دولت ما با ملتها و دولتهای همسایه به وجود آورد. قطعاً عناصر مختلفی بر تقویت و یا تضعیف دیپلماسی در کشورهای مختلف دخیل است که فقط یکی از آنها دولت مستقر است.

از آنجا که اولویت جدید سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و گسترش روابط با کشورهای همسایه است دیپلماسی پارلمانی می‌تواند در پیشبرد این هدف بسیار مؤثر باشد. اشتراکات زیاد تاریخی، فرهنگی و دینی و منافع سیاسی و اقتصادی با همسایگان با یکدیگر زمینه‌های همکاری بیشتری را در افق روابط با این کشورها می‌گشاید. اگر ظرفیتهای دیپلماسی عمومی در مقام عمل به منصفه ظهور برسد فرصت‌های زیادی را در عرصه

بین‌الملل و منطقه‌ای برای کشورمان به وجود می‌آورد. استفاده از ظرفیت دیپلماسی پارلمانی نیاز به تغییر برخی ساختارها در مجلس و فراهم کردن بستر قوی قانونی دارد. دیپلماسی پارلمانی، ظرفیت خیلی خوبی است که چنانچه نظام مند و قانون مند شود می‌تواند در سه حوزه همسایگان و منطقه و جهان خیلی اثرگذار باشد. خلاء دیپلماسی پارلمانی موجب نهادینه شدن ناکارآمدی دیپلماسی رسمی و تضییع منافع ملی خواهد بود. اصولاً قواعد حاکم بر دیپلماسی رسمی و دیپلماسی پارلمانی متفاوت است و نمی‌توان در این دو حوزه از ادبیات مشترک استفاده نمود. دیپلماسی پارلمانی و عمومی که به نوعی می‌توان آن را دیپلماسی نرم دانست، قواعد خاص خودش را دارد که قطعاً غفلت از آن موجب تضییع منافع ملی خواهد بود.

در غرب و آمریکا چون ساختار سیاسی منسجم و مبتنی بر احزاب دارند؛ احزاب هر کدام در زمان تولدشان برنامه‌ای حزبی برای اداره کشور را به صورت شفاف (مانیفست) اعلام می‌دارند؛ یعنی در غرب ابتدا احزاب اعلام موجودیت می‌نمایند بعد برنامه حزبی برای اداره کشور را تدوین و اعلام می‌دارند. هر بخش نظیر نظام اقتصادی و تولیدی، سیاست خارجی، کشاورزی و غیره برنامه و سیاست مشخصی دارند و بر اساس این برنامه‌ها انتخابات را مدیریت می‌کنند، ترکیب نمایندگان و ساز و کارهای اجرای سیاست‌ها را بر اساس برنامه‌های اعلامی تنظیم می‌نمایند اما در ایران اینگونه نیست و بدون داشتن احزاب قدرتمند و برنامه برای اداره کشور، انتخابات به صورت جناحی برگزار می‌شود و ترکیب نمایندگان مجلس از نظم خاصی پیروی نمی‌کند؛ به همین دلیل ترکیب نمایندگان، سطح تحصیلات و تجربه‌ها و توانمندی‌های فردی و برنامه‌های مجلس شورای اسلامی از نظم و انسجام قابل‌اتکایی برخوردار نیست.

نظام حزبی در آمریکا نیز ساختار سیاسی قدرتمندی را ایجاد کرده است که برای پیشبرد اهداف و تأمین منافع ملی از همه ظرفیت‌ها در حوزه دیپلماسی بهره می‌برد. در ایران اینگونه نیست؛ ساز و کارها خیلی حزبی نیست و بیشتر جناحی است و جناح‌های سیاسی دارای برنامه‌های مدون برای اداره کشور نیستند.

امروزه به برکت انقلاب اسلامی در ایران، مردم در تأمین و دفاع از منافع و امنیت ملی نقش اول را دارند، با این وضعیت مجلس شورای اسلامی که برخاسته از مردم است علاقمند است در فرآیند تدوین و تنظیم سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، نقش بی‌بدیل و اثرگذار داشته باشد. به همین دلیل در تقویت و توسعه سیاست خارجی استفاده از ظرفیت بالای دیپلماسی پارلمانی در سطح منطقه‌ای، قاره‌ای و بین‌المللی اهمیت بالایی دارد. با توجه به صراحت قانون اساسی در نقش مجلس شورای اسلامی در سیاست‌های کلان به ویژه سیاست خارجی، چنانچه ساز و کار لازم جهت استفاده از ظرفیت دیپلماسی پارلمانی تدوین شود، رابطه جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها به ویژه کشورهای همسایه روان و کم‌هزینه و گسترده خواهد شد.

دیپلماسی پارلمانی، دیپلماسی روان و قابل دسترسی است که در عین حال تسهیل‌کننده دیپلماسی در سطح دولت‌هاست و می‌تواند فضا را برای گسترش روابط در سطوح سیاسی و اقتصادی فراهم نماید. گسترش دیپلماسی پارلمانی به عنوان راهکاری برای تحقق همکاری‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بوده و جایگاه پارلمانها در حل و کاهش تنش‌های بین‌المللی در کنار وزارت امور خارجه کشورها و همچنین انعقاد قراردادهای اساسی بین کشورها را برجسته می‌نماید.

غربی‌ها بیش از یکصد سال است که به اهمیت دیپلماسی پارلمانی پی برده و از آن استفاده می‌نمایند. مجلس شورای اسلامی می‌تواند جهت تأثیرگذاری اساسی در حوزه سیاست خارجی از ابزارهای مختلف که قانون اساسی به طور صریح در امور قانونگذاری و امور پارلمانی به عهده آن گذاشته مانند تصویب عهدنامه‌ها، پیمان‌نامه‌ها، اصلاح و تصویب خطوط مرزی، دریافت وام یا اعطای وام یا کمک‌های بلاعوض، تصویب بودجه، تذکر، تصویب لوایح، سؤال و استیضاح وزیر امور خارجه در سیاست خارجی ایران نقش مؤثری را ایفا نماید. مجلس همچنین می‌تواند از جایگاه مردمی و انقلابی نظام جمهوری اسلامی ایران در کشورهای منطقه و جهان به عنوان پشتوانه قوی در حل و فصل مشکلات در روابط دیپلماتیک ایران با کشورهایی که دچار چالش‌های سیاسی شده‌اند، اقدامات سازنده‌ای معمول دارد.

دیپلماسی پارلمانی در شرایط کنونی جهت خنثی کردن سیاست‌های تحریمی قدرت‌های مسلط بسیار کارآمد خواهد بود، وقتی دولت ایران فقط از مجاری سیاسی‌شناخته شده و مصطلح در روابط سیاسی و اقتصادی با کشورهای جهان استفاده کند ضریب آسیب‌پذیری را بالا می‌برد. ولی اگر مراودات با دنیا را با استفاده از دیپلماسی پارلمانی عمومی و مردمی نماید، دشمنان کشور سردرگم می‌شوند و قدرت کنترل و اعمال تحریم‌ها را از دست می‌دهند. همانگونه که حضور مردم هر ساله در راهپیمایی ۲۲ بهمن و یا روز قدس، کشور را در عرصه سیاسی بیمه می‌نماید. این حضور در عرصه اقتصاد و صنعت و تولید و دیپلماسی عمومی باید مهندسی و اجرا شود که قطعاً سیاست‌های آسیب‌رسان دشمنان را به کلی خنثی خواهد نمود.

منابع

- (۱) جعفری هفت خواه، نادر و کوهکن، محمدرضا (۱۳۹۸). «آسیب‌ها و موانع تحقق مردمی‌سازی دیپلماسی فرهنگی در ایران؛ یک پژوهش کیفی»، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، دوره ۹، شماره ۲۰، بهار و تابستان، صص ۷۰-۳۱.
- (۲) حسینی، سید حسین (۱۳۹۴). دیپلماسی پارلمانی (۱۰) اتحادیه های بین المجالس منطقه ای، تهران: دفتر مطالعات سیاسی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی
- (۳) حسینی، سید حسین (۱۳۹۵). دیپلماسی پارلمانی (۱۲) اتحادیه مجالس کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی، پارلمان عرب و مجمع پارلمانی ناتو، تهران: دفتر مطالعات سیاسی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- (۴) حسینی، سید حسینی (۱۳۹۰). دیپلماسی پارلمانی و تأثیر آن بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، پایاننامه کارشناسی ارشد، دانشکده تهران مرکزی. دانشگاه آزاد اسلامی.
- (۵) دلاورپور اقدم، مصطفی؛ دهقانی فیروز آبادی، سید جلال (۱۳۹۵). «کاستی ها و راهکارهای توانمندسازی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران»، مجلس و راهبرد، شماره ۲۳.
- (۶) دلاورپور اقدم، مصطفی؛ معادی رودسری، محمدحسن (۱۳۹۴). دیپلماسی هسته ای جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دیپلماسی پارلمانی، تهران: انتشارات مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- (۷) دیوسالار، مجید (۱۳۹۲). «دیپلماسی پارلمانی: رویکردی نوین در روابط خارجی کشورها». بازیابی شده از سایت دیپلماسی ایرانی (۱۰، ۱، ۹۸) / <http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/1922271/>
- (۸) ذولفقاری، مهدی و دشتی، فرزانه (۱۳۹۷). «مؤلفه‌ها و ظرفیت‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در دیپلماسی فرهنگی»، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، دوره ۸، شماره ۱۹، پاییز و زمستان، صص ۱۵۴-۱۲۷.
- (۹) سیف زاده سیدحسین (۱۳۸۷). «نقش قوه مقننه در سیاست خارجی: تنوع رویکردها»، فصلنامه سیاست، دوره ۳۸، شماره ۲، تابستان، صص ۱۶۶-۱۴۱.
- (۱۰) طالبی، تقی (۱۳۸۷). دیپلماسی پارلمانی و جایگاه آن در راهبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. تهران: دفتر مطالعات سیاسی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- (۱۱) محمدیان، محمدحسین (۱۳۹۳). نقش دیپلماسی پارلمانی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق.

- ۱۲) مهری گو، وجیهه و امیری، مهدی (۱۳۸۸). دیپلماسی پارلمانی؛ محورها و رویکردها، تهران: دفتر مطالعات سیاسی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۱۳) نژاد خلیلی، مهدی (۱۳۹۲). نظارت پارلمان بر قوه مجریه سیر تطور طرح سؤال در مجلس شورای ملی و مجلس اسلامی. تهران: دفتر مطالعات سیاسی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۱۴) وکیلان، حسن (۱۳۹۱)، «گونه‌شناسی قدرت سیاست‌گذاری قوای تقنینی: نظریه‌ها و دیدگاه‌ها»، راهبرد، دوره ۲۱، شماره ۶۳، تابستان، صص ۲۹۹-۲۷۱.
- ۱۵) مولانا، حمید و محمدی، منوچهر (۱۳۸۷). سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت احمدی نژاد، تهران: نشر دادگستر.
- 16) Alger, C. & Kille, K. (2014). "How Are, and Should, Parliamentarians of States Be Involved in Global Governance?", *Journal of International Organizations Studies*, 5:2, pp.71-84.
- 17) Beetham, David (2006). *Parliament and Democracy in the Twenty-first Century: A Guide to Good Practice*, Interparliamentary Union: www.ipu.org (accessed 06.06.06).
- 18) Fiott, Daniel (2011). "On the Value of Parliamentary Diplomacy", *Madariaga Paper*, Vol. 4, No. 7, pp1-9.
- 19) Malamud, A. & Stavridis, S. (2011). "Parliaments and Parliamentarians as International Actors", in B. Reinalda (ed.), *The Ashgate Research Companion to Non-State Actors*, Farnham: Ashgate.
- 20) Stavridis, S. (2006). "Parliamentary Diplomacy: Any Lessons for Regional Parliaments?", paper presented at the conference *The International Relations of Regions: Subnational Actors, Paradiplomacy and Multi-level Governance*, Zaragoza, October 5-6.
- 21) Weisglas, Frans W. & de Boerb, Gonnie (2007). "Parliamentary Diplomacy", *The Hague Journal of Diplomacy*, 2:1, pp.93-99.